

עצמאות ואי תלות של אמצעי התקשורת בחקיקה

אמצעים המגבילים את התקשורת:

פקודת העיתונות - יש צורך ברישיון להוציא לאור עיתון. החוק מעניק לשר הפנים את הזכות

להפסיק את פעילותו של עיתון או לאסור את הפצתו.

(חוק זה מקורו בתקופת שלטון המנדט הבריטי, 1933, מטרתו להגביל את חופש העיתונות.

לפי חוק זה, השלטון יכול לפקח על התקשורת, לקבוע למי מותר ואסור להיות בעל עיתון

ועורך עיתון, תוך השלטת משטר של רישוי על אמצעי התקשורת)

הצנזורה הצבאית - יחידה השייכת לאגף המודיעין בצה"ל ותפקידה לפקח ולאסור על פרסומן

והפצתן של ידיעות ביטחוניות. (צנזורה פורמלית)

הצנזורה הצבאית הפועלת בישראל פועלת לפי החוק המנדטורי משנת 1945, תקנות הגנה

(שעת חירום).

חוק העונשין (1977) - קוצב חמש שנות מאסר למי שמפרסם פרסום שיש בו כדי להמריד,

להסית.

צו איסור פרסום - סעיף 70(ה1)(1) לחוק בתי המשפט: "בית משפט רשאי לאסור פרסום שמו

של חשוד שטרם הוגש נגדו כתב אישום או פרט אחר מפרטי החקירה, אם ראה כי הדבר עלול

לגרום לחשוד נזק חמור ובית המשפט סבר כי יש להעדיף את מניעת הנזק על פני העניין הציבורי

שבפרסום; ...".

אתיקה עיתונאית - לממסד העיתונאי היכולת לפקח על עבודתם של העיתונאים ואף להטיל

סנקציה במקרה של חריגה מהכללים.

אילוצים פוליטיים – גורמים פוליטיים משפיעים על כלי התקשורת בדרכים פורמליות ובלתי

פורמליות, בעיקר בתחום השידור הציבורי, כדי שיספקו מידע ופרשנות לטובת האינטרסים

שלהם או שיבלמו מידע ופרשנות המזיקים לאינטרסים אלה. (טוקטלי, עמ' 264-265, 290;

דן כספי ויחיאל לימור, "המתווכים", הוצאת ספרים עם עובד, תל אביב, 1992, הקדמה-הדגם (הישראלי)

בעלות פרטית על כלי תקשורת – משפיעה על הפרסום העיתונאי על פי השקפתם

הפוליטית ועל פי האינטרסים הכלכליים של הבעלים.

רשאי וזכאי בעלים של עיתון, גוף ציבורי או חברה פרטית, לכוון את עיתונו לנתיבים הרצויים לו, ולמנוע פרסומים מגדים. רשאי בעל עיתון לקבוע את הקו הפוליטי, הכלכלי והתרבותי של עיתונו, ואיננו חייב לפרסם בעיתונו דעות מגדות. רשאי בעלים של עיתון, ישירות או באמצעות מי שמונה לכך, להטיל על עיתונאי המועסק אצלו לכתוב כתבה על נושא הנראה לו חשוב והוא יכול להנחותו בקווים כלליים של הרצוי. אין עיתונאי בתחום בו הוא כותב רשאי לסרב לכתוב אותה כתבה. [...] אין בסיחוב העיתון לפרסם מאמר זה או אחר של עובד פגיעה בחופש הדיבור של העיתונאי. (נשיא בית הדין הארצי לעבודה, השופט מנחם גולדברג, דב"ע נג/223-3 פלסטין פוסט בע"מ נ' ג'זאנה יחיאל פד"ע כז 436, מובא על ידי משה הנגבי, חופש העיתונאי).

אמצעים השומרים על עצמאותה של התקשורת:

תקשורת פלורליסטית וגלובאלית - הציבור חשוף כיום למידע רב וממקורות רבים ומגוונים. המידע המופץ באתרי האינטרנט בארץ ובעולם ובשידורי טלוויזיה מהעולם אינו כפוף להסכמי צנזורה. אפילו בנושאים של ביטחון המדינה.

מעורבות בג"צ - בפסיקות בג"ץ "קול העם" (1953) ובג"ץ "שניצר נגד הצנזור הצבאי הראשי" (1988) הגן בג"ץ על חופש הביטוי וחופש העיתונות, בצד הדגש על שמירת ביטחון המדינה. מתוקף זאת הורה בג"ץ על פתיחת עיתון שנסגר בהוראת השלטונות, ועל פרסום ביקורת על נושאי תפקידים ציבוריים.

חסיון עיתונאי – עיתונאי רשאי שלא לחשוף את מקורותיו (על פי פסיקת בג"ץ מרים צחי 2012). זאת, כדי להבטיח את יכולתו של העיתונאי לבצע את תפקידיו. במציאות נחשפים העיתונאים ללחצים מגוונים והם אינם עמידים לחלוטין בפניהם.

הגנה על ידי בית המשפט - בית המשפט מגן על הפרסום העיתונאי הן כאשר ההגנה היא "אמת דיברת" (הארץ נ' חברת החשמל 9/77) וגם "פרסום בתום לב" "ואמת לשעתה" (פלוגי נ' אילנה דיין 751/10) (תהילה אלטשולר)

חוק נגד בעלות צולבת – כדי לצמצם את ההשפעות של ה"צנזורה הפרטית של הבעלים" על פרסום מידע, הוגבלה בחקיקה האפשרות ל"בעלות הצולבת" (cross ownership), האפשרות שאותו אדם יהיה בעליו של עיתון וגם בעלים של תחנת שידור, וישלול בכל מקורות המידע ובימות הדיון הציבורי. כך נחסמה דרכם של בעלי שליטה בעיתונות הכתובה למעורבות בזיכיונות השידור המסחרי ברדיו ובטלוויזיה (תיקון לחוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו התש"ן-1990, סעיף 41(ב2), (ג)).

מועצת העיתונות - מופקדת על שמירת הערכים של עיתונות חופשית, בהם חופש הביטוי וחופש הבעת הדעה. נציגי המועצה מגינים על חופש העיתונות בכנסת ובמאבק על דעת הקהל. המועצה נלחמת לביטול יוזמות חקיקה המבקשות להטיל הגבלות על חופש הביטוי; נאבקת בפעולות של גופים שלטוניים נגד עיתונאים וכלי תקשורת; ופועלת נגד מונופולים וקרטלים בתקשורת הישראלית.

תקנון האתיקה קובע: "סעיף 23(ב) "מו"ל של עיתון ובעליו יבטיחו את קיום התנאים המאפשרים לכל עבודה עיתונאית הנעשית בעיתון להתבצע על פי העקרונות של האתיקה

המקצועית". סעיף 24 מוסיף "לא יפורסמו בשמו של עיתונאי כתבה או מאמר שתוכנם שונה באופן משמעותי על ידי עורך ללא הסכמת העיתונאי".

מערכת החוקים וכללי האתיקה העיתונאית אינם חלים על האינטרנט

עם כניסת האינטרנט חל שינוי מהותי במפת התקשורת. לצד ארגוני התקשורת המסורתיים קם ארגון תקשורת בעל טכנולוגיה חדישה ומשוכללת, אשר עליו לא חלים חוקים או כללי פיקוח. בשנים האחרונות מתלבטים ברחבי העולם כיצד ניתן להחיל נורמות משפטיות על הפעילויות שונות המתבצעות באינטרנט. אמנם, לרוב אין פעולות אלה עוברות על החוק, אולם למעשה הן חורגות מכללי היסוד של האתיקה העיתונאית המקובלת על אמצעי התקשורת המסורתיים.

ההתלבטות נובעת מעצם העובדה, כי מדובר בטכנולוגיה חדשה, שלא הייתה מוכרת עד עתה ולה יש כלים רבי עצמה המאפשרים תקשורת חדישה: ראשית היקף המידע באינטרנט הוא עצום, הוא מגיע במיידיות ללא כל זמן המתנה או אישור כיון שהוא נגיש לכל, תפוצת המידע רחבה ביותר: ניתן לדעת כל דבר ועל כל אחד מכל מקום בעולם. עלות הפקת המידע באינטרנט היא אפסית וזמינה לכל.

אמנם טכנולוגיה זו מאפשרת יתרון רב בתקשורת, אך יחד עם זאת טומנת בחובה קשיים בפיקוח על המידע העולה באתרי האינטרנט. כל אדם יכול בעלות אפסית להעלות אתר משלו, ללא כל צורך ברישיון או בהוכחת פרפסורה. הוא יכול לכתוב חדשות, מידע רגיש, חומר פרסומי או דברי הגות פרטיים וככל העולה על מוחו. אך, כאן נעוצה הבעיה. קיים העדר גבולות בין סוגי המידע השונים, ולציבור קשה להבחין האם מדובר במידע חדשותי או בפרסום, בין מידע לדעה. הדבר מתחדד כאשר ניתן לגלוש ולעבור בין האתרים השונים על-ידי לינקים – אדם יכול לקרוא באתר חדשותי, אך בקליק אחד לעבור לאתר אחר לגמרי, השונה מהותית מהאתר הראשון. כך יכול הוא להיתקל במידע לא מהימן, בניגוד לאתר הראשון אליו נכנס.

בנוסף, לציבור אין דרך לגלות מיהו הכותב, האם הוא עיתונאי, בעל אינטרס או צד בעניין. יש אף בעלי אתר, דוגמת אתר חטר, אשר אינם מכחישים כי הם רק מספקים מידע מכל דיכפין, מבלי לבדקו כלל. כך, ללא כל פיקוח על התכנים יכול להתפרסם מידע שקרי, רגיש ואף פוגעני.

באינטרנט אין פיקוח על התכנים טרם פרסומם וכיון שאין כל מגבלה אין חשיבה על זכויות הפרט, כמו חדירה לפרטיות, לשון הרע, מגבלות ביטחוניות רגישות ועוד. על-כן עולה חשש, כי באתרים השונים מתפרסם מידע שלא נבדק טרם פרסומו, ועל-כן יכול להיות **מידע שקרי**,

מוטעה ולעיתים אף מידע רגיש שעצם פרסומו עלול לפגוע באדם כלשהו או במדינה כולה. חשש זה גובר בפרט בעתות משבר ומלחמה כאשר צריכת החדשות מוגברת בקרב

הציבור. כיון שכל אדם יכול להעלות אתר ברשת בשל העלות האפסית עולה החשש כי מדובר **במקור לא מהימן** - הציבור לא יכול להבחין האם מדובר בעיתונאי, או בעל אינטרס בנושא או שמא מדובר באדם פרטי המביע את דעתו האישית. קיים **העדר גבולות בין**

המידע השונה ברשת.